

طبیعت گردی

آران و بیدگل / اصفهان

مهابت چهارطاقی

عکس‌ها: مسعود ثبوتی

ایران از دیرباز (دوران اشکانی) در شاهراه بین‌المللی جاده ابریشم واقع بوده و کاروان‌های متعددی که بین اروپا و چین تردد می‌کردند می‌بایست از ایران عبور می‌کردند، از همان دوران برای تأمین امنیت و رفاه کاروان‌ها، کاروانسراهای متعددی ساخته شد که اوج این ساخت‌وسازها در دوران شاه عباس بود. با ساخت و مرمت کاروانسراهای این مسیر، بزرگ‌ترین و مهم‌ترین شاهراه تجاری، اقتصادی، نظامی و سیاسی جهان، حیاتی نو پیدا کرد. از حق نگذریم باید دوران شاه عباس بزرگ را عصر طلایی کاروانسراها نامید.

اما تا پیش از آن دوران هیچ‌کس فکرش را نمی‌کرد در دل بیابانی بی‌انتهای که عبور و مرور کاروان‌ها در آن به‌ندرت صورت می‌گیرد، نیاز به ساخت قلعه یا کاروانسرا باشد. اما بالاخره این نیاز با حمله از یک‌ها و افغان‌ها به وجود آمد؛ چراکه آن‌ها طلسم را شکسته و از این مسیر به پایتخت حمله کردند و بهانه ساخت این کاروانسرا را به دست شاه عباس دادند و این‌گونه، کلنگ یک دژ نظامی در کویر مرنجاب زده شد؛ دژی دومانظوره که نه تنها به عنوان یک پادگان نظامی، نقشی دفاعی داشت بلکه پناهگاه و آسایشگاه امنی نیز برای کاروان‌های داخلی و خارجی بود که بین چین و اروپا آمد و شد می‌کردند.

ساخت این کاروانسرا چنان بازتاب گسترده‌ای در چین داشت که شخص اول مملکت چین به پاس چنین خدمت ارزنده‌ای، ۱۲ هزار ظرف چینی پیشکش شاه عباس کرد که تعدادی از آن‌ها امروز زینت‌بخش «چینی خانه» مقبره «شیخ صفی‌الدین اردبیلی» در اردبیل هستند. این دژ یا کاروانسرا از چنان اهمیتی برخوردار بود که روزانه ۵۰۰ نیروی نظامی مسلح، بر ۶ برج سنگرمانند آن به دیده‌بانی مشغول بودند.

پس از صرف چای و استراحت مختصری در سفره‌خانه سنتی کاروانسرا و اجاره اتاقی برای شب‌مانی، از آن خلوت دلنشین دل می‌کنیم و راهی کشف کویر مرنجاب می‌شویم.

در فاصله ۵ کیلومتری شرق کاروانسرا به یک چاه تاریخی به نام

نامش مرنجاب است؛ تلفیقی از سه واژه مرد و رنج و آب و این واژه خود به تنهایی راوی قصه سختکوشی مردمان کویر برای رسیدن به مایه حیات است. از آران و بیدگل در مسیر پادگان ارتش و کارخانه فولاد پیش می‌رویم و وارد جاده خاکی منتهی به مرنجاب می‌شویم و مسیر ۴۵ کیلومتری تا کاروانسرای مرنجاب را حدود یک و نیم ساعته می‌پیماییم. در نهایت وقتی دیوارهای کاروانسرا از دور پدیدار می‌شود، چنان ذوق زده‌ایم که گویی بهشت را به ما داده‌اند.

اصولاً پس از پیمودن فرسنگ‌ها راه در بیابانی بی‌آب و علف، وقتی به یک چهاردیواری می‌رسی سراپا شوق و هیجان می‌شوی چه برسد به اینکه آن چهاردیواری یک بنای تاریخی به جامانده از عصر صفوی، با ۴۰۰ سال قدمت باشد. اینجاست که حال کاروان‌هایی که پس از پیمودن فرسنگ‌ها راه در بیابان، خسته و تشنه به این کاروانسرا می‌رسیدند را درک می‌کنم.

پیش از ورود به قلعه (کاروانسرای مرنجاب) دمی بر لب برکه مجاورش که از قنات آب شیرین سیراب می‌شود، می‌نشینیم تا خنکای آب به روح و جانمان طراوتی بخشد. وجود یک حوض زیبا با درختان شاه‌گز و تره بید دورش، در کویری بی‌انتهای خود از عجایب روزگار است و نعمتی بس بزرگ، محوطه اطراف قنات سنگفرش شده و برای اتراق گردشگران و نصب چادر و شب‌مانی مناسب است. از دروازه کاروانسرا که ما را به دالان‌های تاریخ می‌رساند عبور می‌کنیم و وارد صحن دلنشین آن می‌شویم که مزین به آجرکاری‌های زیباست و در گوشه کنارش کوزه‌های بزرگ و اشیای قدیمی به چشم می‌خورد. این کاروانسرا در سال ۱۰۱۲ ه.ق به دستور شاه عباس صفوی ساخته شده است. همچون کاروانسراهای دیگر پلانی چهارگوش دارد با حیاطی مرکزی که دورتادورش را حجره‌هایی فراگرفته‌اند. کاروانسرا از آجر و گچ ساخته شده و دارای شاه‌نشین و تعدادی اصطبل بوده که کاروان‌ها بتوانند چهارپایان خود را نیز در آن اسکان دهند.

ماجرای ساخت این کاروانسرا هم در نوع خود شنیدنی است؛ از آنجایی که

